

Калмурзаев К.К., Эрматова А.К.

**МЕДИЦИНА ИШМЕРДҮҮЛҮГҮ
ЧӨЙРӨСҮНДӨГҮ КООМДУК МАМИЛЕЛЕРДИ
УКУКТУК ЖӨНГӨ САЛУУ**

Калмурзаев К.К., Эрматова А.К.

**ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ
ОБЩЕСТВЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ В СФЕРЕ
МЕДИЦИНСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

К.К. Kalmurzaev, A.K. Ermatova

**LEGAL REGULATION OF PUBLIC RELATIONS IN THE
FIELD OF MEDICAL ACTIVITIES**

УДК: 340.1

Бул макалада азыркы мезгилде медициналык ишмердүүлүк чөйрөсүндөгү коомдук мамилелерди укуктук жөнгө салуу маселелери каралат. Укук ченемдерин, укуктук мамилелерди, укуктарды жана милдеттерди ишке ашыруу актыларын, укук колдонуу актыларын өзүнө камтыган укуктук жөнгө салуу механизми ачыкталат. Жалпы укуктук жана башка өзгөчөлүктөргө ээ болгон медициналык иш чөйрөсүндөгү коомдук мамилелерди укуктук регламенттөөнүн өзгөчөлүгү белгиленет. Мамилелердин өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен жөнгө салуу укуктун ар кандай тармактары тарабынан ден соолукту коргоо жана медициналык жардам, ден соолукту сактоонун принциптери укугуна жалпы кепилдиктерди белгилеген саламаттык сактоо, медициналык иш-аракеттерди жүзөгө ашыруу жана медициналык жардам көрсөтүү жөнүндө мыйзамдар комплекстүү укуктук түзүлүш болуп саналат; саламаттык сактоо уюмдарынын системаларын жана укуктук статустарын бекиткен; медициналык жардамдын айрым түрлөрүнүн өзгөчөлүктөрүн жана спецификасын эске алуу менен медициналык ишти жөнгө салуучу жана юридикалык түшүнүктөрдү аныктоочу юридикалык түшүнүктөр каралат.

Негизги сөздөр: укуктук жөнгө салуу, укуктук негиздер, медициналык ишмердүүлүк, жөнгө салуу механизми, саламаттыкты сактоо тутуму, медициналык жардам, саламаттыкты сактоо.

В данной статье рассматриваются вопросы

правового регулирования общественных отношений в сфере медицинской деятельности в современный период. Раскрывается механизм правового регулирования, включающая в себя нормы права, правоотношения, акты реализации прав и обязанностей, акты применения права. Отмечается специфичность правовой регламентации общественных отношений в сфере медицинской деятельности, имеющей общеправовые и другие особенности. Раскрывается, что законодательство о здравоохранении, осуществлении медицинской деятельности и оказании медицинской помощи является комплексным правовым образованием, в котором с учетом особенностей отношений регулирование осуществляется различными отраслями права, устанавливающие общие гарантии права на охрану здоровья и медицинскую помощь, принципы - охраны здоровья; закрепляющие систему и правовые статусы медицинских организаций; определяющие юридические понятия и регламентирующие медицинскую деятельность с учетом особенностей и специфики оказания отдельных видов медицинской помощи.

Ключевые слова: правовое регулирование, правовые основы, медицинская деятельность, механизм регулирования, система здравоохранения, медицинская помощь, охрана здоровья.

This article discusses the legal regulation of public relations in the field of medical activity in the modern period. The mechanism of legal regulation is disclosed, which includes the rule of law, legal relations, acts of realization of rights and obligations, acts of application

of law. The specificity of the legal regulation of public relations in the field of medical activity, which has general legal and other features, is noted. It is disclosed that the legislation on health care, medical activities and the provision of medical care is a comprehensive legal entity, in which, taking into account the characteristics of relations, regulation is carried out by various branches of law, which establish general guarantees of the right to health protection and medical care, principles of health protection; fixing the system and legal status of medical organizations; defining legal concepts and regulating medical activities, taking into account the characteristics and specifics of the provision of certain types of medical care.

Key words: *legal regulation, legal framework, medical activity, regulatory mechanism, healthcare system, medical care, health protection.*

Уламдан-улам кенейип жана жакшырып жаткан медициналык иш-аракеттер чөйрөсүндөгү коомдук мамилелерди укуктук жөнгө салуу саламаттыкты сактоо жана медициналык иш-аракеттер жөнүндө мыйзамдардын жана башка укуктук актылардын тутумуна негизделген. Азыркы учурда укуктук жөнгө салуу деп аталган өзүндө укуктун нормаларын, укук мамилелерин, укук жана милдеттенмелерди жүзөгө ашыруунун актыларын, укукту колдонуунун актыларын камтыган алкакта медициналык ишмердүүлүктү укуктук жөнгө салуу жүзөгө ашырылат. Мындан тышкары, укуктун ченемдеринде камтылган буйруктарды иш жүзүндө ишке ашыруу мүмкүн эмес болгон укук субъекттери тарабынан чыгарылган укуктар менен милдеттерди жана укук колдонуу актыларын ишке ашыруу боюнча иш-аракеттер талап кылынат, анткени юридикалык практика аркылуу коомдук мамилелерге карата укуктун түздөн-түз таасири ишке ашырылууда, бирок, ошол эле учурда, укуктун өзү да зарыл, укуктун ченемдери болбой туруп укуктук жөнгө салуу болушу мүмкүн эмес.

Медициналык ишмердүүлүк чөйрөсүндөгү коомдук мамилелерди укуктук жөнгө салуу

жалпы укуктук жана спецификалык өзгөчөлүктөргө ээ экендигин эске алуу керек. Ошентип, саламаттык сактоо системасында бир адамдын ден соолугуна жана тиешелүү медициналык жардам алууга укугу биздин мамлекеттин мыйзамдары менен жөнгө салынат жана республиканын жарандарынын ушул укугун коргоону камсыз кылуучу чараларды ишке уюштуруучулук-укуктук, каржылык-укуктук жана процесстик-укуктук зарыл болгон механизмдерди камтыйт. Ошол эле учурда ден соолукту коргоо жана медициналык жардам алуу укугуна жалпы кепилдиктерин, ден-соолукту коргоо принциптерин бекиткен мамилелердин өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен, жөнгө салуу укуктардын ар кандай тармактары тарабынан жүзөгө ашырылган саламаттык сактоо, медициналык ишмердүүлүктү жүзөгө ашыруу жана медициналык жардам көрсөтүү жөнүндө мыйзамдар комплекстүү укуктук билим берүү болуп саналат; саламаттык сактоо уюмдарынын системаларын жана укуктук статустарын бекиткен; медициналык жардамдын айрым түрлөрүнүн өзгөчөлүктөрүн жана спецификаларын эске алуу менен медициналык ишти жөнгө салуучу жана юридикалык түшүнүктөрдү аныктоочу юридикалык түшүнүктөр болуп эсептелет.

Кыргыз Республикасынын Конституциясында [1] жарандардын саламаттыгын сактоо укугуна жалпы кепилдиктер бекитилген. Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 47-беренесине ылайык, ар ким ден соолугун сактоого укуктуу. Мамлекет ар бирөөнү медициналык жактан тейлөө үчүн шарт түзөт жана саламаттык сактоонун мамлекеттик, муниципалдык жана жеке секторлорун өнүктүрүү боюнча чараларды көрөт. Медициналык акысыз тейлөө, ошондой эле жеңилдетилген шарттарда медициналык тейлөө мыйзамда каралган мамлекеттик кепилдиктердин көлөмүндө жүзөгө ашыры-

лат. Кызмат адамдарынын адамдардын өмүрүнө жана ден соолугуна коркунуч туудурган фактыларды жана жагдайларды жашырып коюулары, мыйзамда каралган жоопкерчиликке алып келет.

"Кыргыз Республикасында жарандардын саламаттыгын сактоо жөнүндө" Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 61-беренесине ылайык Кыргыз Республикасынын жарандары саламаттыкты сактоонун ажыратылгыс укугуна ээ болушуп төмөндөгүлөр менен камсыз болушат:

- жаратылыштык айлана-чөйрөнү коргоо, жарандардын эмгегинин, жашоо тиричилигинин, эс алуусунун, тарбиясынын жана окуусунун жагымдуу шарттарын түзүү, коопсуз тамак-аш азыктарын жана дары-дармек каражаттарын өндүрүү жана сатуу менен;

- бардык жарандарга жынысына, расасына, улутуна, тилине, социалдык тегине, кызмат абалына, жашаган жерине, динге карата мамилесине, ынанымдарына, коомдук бирикмелерге таандыктыгына карабастан берүү, ошондой эле медициналык-санитардык жана медициналык-социалдык жардамды алуу укугун ишке ашырууда бирдей мүмкүнчүлүктөрдүн башка жагдайларын берүү менен;

- жарандарга республиканын бүткүл аймагында медициналык-санитардык жардам көрсөтүү менен;

- өзүнүн өмүрүн жана ден соолугун коргоого укук берүү менен;

- жарандарга үй-бүлөлүк дарыгерди, жалпы практикадагы дарыгерди эркин тандоого укук берүү менен;

- мамлекеттик кепилдиктер программасы боюнча медициналык-санитардык жардам көрсөтүү менен;

- профилактикалык медицина, гигиена, сергек жашоого жетишүү маселелери боюнча маалымат берүү менен [2].

Мыйзам тарабынан жарандардын ден соолугун коргоонун он бир негизги принциби бекитилген. Саламаттык сактоо боюнча бардык иш-чаралар жарандардын укуктарын таануунун, сактоонун жана коргоонун негизинде жана жалпы таанылган принциптерге жана эл аралык укуктун ченемдерине ылайык жүргүзүлүүгө тийиш экендигин билдирген жарандардын саламаттык сактоого болгон укугунун сакталышы өтө маанилүү принциптердин бири болуп саналат. Мамлекет тарабынан жарандардын саламаттыгын сактоо жынысына, расасына, жаш курагына, улутуна, тилине, ооруларынын бар болушуна, тегине, мүлктүк жана кызматтык абалына, динге карата мамилесине, ынанымдарына, коомдук бирикмелерге таандыктыгына, жашаган жерине жана башка жагдайларга көз карандысыз камсыз кылынат.

Социалдык адилеттүүлүк маселелери, теңчилик, медициналык-санитардык жана санитардык-профилактикалык жардамдын жеткиликтүүлүгү маселелери мамлекет тарабынан, анын ичинде жарандардын кандайдыр-бир оорулардын болушу менен шартталган басмырлоонун ар кандай формаларынан коргоого кепилдик берилет.

Ден соолугу начарлаган учурда жарандарга социалдык коргоо көрсөтүү мыйзам түрүндө бекитилген, социалдык маанидеги оорулардан жана тегерегиндегилер үчүн коопсуздукту туудурган оорулардан жабыр тарткан жарандарга медициналык-социалдык жардамды уюштуруу боюнча улуттук, мамлекеттик программалар иштелип чыгат жана кабыл алынат. Социалдык маанидеги оорулардын жана тегерегиндегилер үчүн коркунуч туудурган оорулардын тизмесин, социалдык маанидеги оорулар жана тегерегиндегилер үчүн коопсуздукту туудурган оорулар менен жабыр тарткан жарандарга медициналык-социалдык жардамдардын түрлөрүн жана көлөмүн Кыргыз Республикасынын

Өкмөтү белгилейт.

Саламаттык сактоо системасы медициналык-санитардык жардам көрсөтүүнүн комплекстүү интеграцияланган системасын калыптандыруу жана менчигинин түрүнө карабастан саламаттык сактоо уюмдарынын иштеши үчүн бирдей шарттарды түзүү менен калктын муктаждыгына ылайык өнүгүүгө тийиш.

Адистешкен медициналык жардамдарды көрсөтүү акысыз жүзөгө ашырылат де мамлекеттик кепилдик программаларында белгиленген сыркоологон адамдардын категориялары үчүн акысыз же мамлекеттик гарантиялар программа бекитилген адамдардын категориялары үчүн жеңилдетилген шарттарда жүзөгө ашырылат. Жогорку технологияларды пайдалануу менен медициналык жардамдар жарандарга Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан белгиленген тартипте медициналык жардамдардын (кымбат турган) түрлөрүнүн фондунун каражаттарынын эсебинен көрсөтүлөт.

Саламаттык сактоонун алдын алууга багытталган принциби, калкта сергек турмуш үлгүсүнө умтулууну калыптандыруу алар өздөрүнүн ыйгарым укуктарына ылайык ооруларды алдын алууга, эрте аныктоого жана дарылоого, эненин жана ымыркайдын өлүмүн азайтууга, калктын сергек жашоо мүнөзүнө дем берүүнү калыптандырууга багытталган программаларды иштеп чыгышкан жана ишке ашырышкан мамлекеттик бийлик жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары тарабынан жүзөгө ашырылат, жана балдарды дары-дармек препараттары, адистештирилген дарылоо тамак-аш азыктары, медициналык буюмдар менен камсыз кылууну уюштуруу боюнча тиешелүү чараларды көрөт. Мындан тышкары мамлекет балдардын (анын ичинде майып балдардын) жашоо шарты үчүн ыңгайлуу шарттарды камсыз кылууну эске алуу менен балдарга медицина-

лык жардам көрсөтүүчү медициналык уюмдарды түзөт жана өнүктүрөт) жана алар менен ата-энелеринин жана (же) үй-бүлөнүн башка мүчөлөрүнүн биргеликте болуулары мүмкүнчүлүгүн, ошондой эле уюштурулган эс алуу, балдардын ден соолугун чыңдоого жана алардын ден соолугун калыбына келтирүүгө багытталган социалдык инфра-структураны түзөт жана өнүктүрөт [3].

Алдын алуу багытындагы иш-чаралар төмөндөгү жолдор менен камсыз кылынышын белгилөө керек: сергек жашоо ыңгайын калыптандыруу программаларын (анын ичинде алкоголду жана тамекини колдонууну азайтуу, баңги каражаттарын жана психотроптук заттарды медициналык эмес колдонууга каршы күрөшүү жана алдын алуу) программаларын иштеп чыгуу жана ишке ашыруу; санитардык-эпидемияга каршы (профилактикалык) иш-чараларды жүргүзүү; оорулардын алдын алуу жана дартты эрте аныктоо боюнча иш-чараларды ишке ашыруу (анын ичинде социалдык-маанилүү оорулардын алдын-алуу жана аларга каршы күрөшүү); профилактикалык жана башка медициналык текшерүүлөрдү, диспансеризацияны, диспансердик байкоону жүргүзүүнүн; аларды окутуу жана эмгек процессинде жарандардын өмүрүн жана ден соолугун сактоо боюнча иш-чараларды жүзөгө ашырууну [4].

Негизги принциптердин ичинде жарандардын саламаттыгын сактоодо жана чыңдоодо мамлекеттик кепилдиктерди камсыз кылбагандык үчүн мамлекеттик бийлик органдарынын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын, юридикалык жактардын жана кызмат адамдарынын жоопкерчилиги бекитилген. Эгерде мамлекеттик бийлик органдары жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, уюмдардын кызмат адамдары саламаттыкты сактоо чөйрөсүндө кепилдиктерди жүзөгө ашы-

рууну жана укуктар менен эркиндиктерди сактоону камсыз кылуу үчүн жоопкерчиликти моюндарына алышса, анда медициналык уюмдар, медициналык кызматкерлер жана фармацевтикалык кызматкерлер бул укуктарды бузгандыгы, жарандардын ден соолугуна зыян келтиргендиги, врачтык жашыруун сырды жарыя кылгандыгы үчүн жоопкерчилик тартышат.

Мамлекеттик саламаттык сактоо мекемелеринде жарандарга көрсөтүлгөн медициналык жардам тиешелүү бюджеттин каражаттарынын жана башка кирешелердин эсебинен акысыз жүргүзүлүп жаткандыгын белгилеп кетүү зарыл. Азыркы учурда калктын саламаттыгын сактоо жана чыңдоо программалары каржыланып, саламаттык сактоонун мамлекеттик, муниципалдык жана жеке системасын өнүктүрүү боюнча чаралар көрүлүүдө, адамдын ден соолугун чыңдоого көмөк көрсөтүүчү, дене тарбия жана спортту, экологиялык жана санитардык-эпидемиологиялык бакубатчылыкты өнүктүрүүгө жумшалган ишмердүүлүктөр кубатталат.

Кыргыз Республикасында жарандарды медициналык-санитардык жардам менен камсыз кылуу боюнча мамлекеттик кепилдиктердин программасы менчигинин түрүнө карабастан, ушул программага катышкан саламаттык сактоо органдарында медициналык-санитардык жардамдарды алууга Кыргыз Республикасынын жарандарынын укуктарын жүзөгө ашырууну камсыз кылат. Мамлекеттик кепилдиктердин программасы акысыз жана жеңилдетилген шарттарда медициналык-санитардык жардамдарды көрсөтүүнүн көлөмүн, түрүн жана шартын Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык аныктайт. Мамлекеттик кепилдиктер программасын аткарууну финансылоонун көлөмү тиешелүү бюджеттерди бекитүүдө Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык базалык мамлекеттик медициналык камсыздандыруунун каражаттары тиешелүү бюджеттерди

бекитүүдө Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык белгиленет. Мамлекеттик кепилдиктердин программасына кирбеген медициналык кызмат көрсөтүүлөрдү жарандар өздөрүнүн жеке каражаттарынын эсебинен төлөп беришет [5].

"Кыргыз Республикасындагы саламаттык сактоо уюмдары жөнүндө" аталышындагы Кыргыз Республикасынын Мыйзамына ылайык», Кыргыз Республикасынын аймагында саламаттык сактоонун мамлекеттик, муниципалдык жана менчик секторлорунан турган саламаттык сактоонун комплекстүү интеграцияланган тутуму иштейт [6]. Бул Мыйзамга ылайык саламаттык сактоо уюмдарын тиби боюнча классификациялоо, менчигинин түрүнө жана ведомстволук таандыгына негизделет. Саламаттык сактоо уюмдары төмөнкү типтери боюнча айырмаланат:

- Кыргыз Республикасынын Саламаттык сактоо жаатындагы ыйгарым укук берилген мамлекеттик органы тарабынан түзүлүүчү мамлекеттик уюмдар;

- башка мамлекеттик башкаруу органдары жана ведомстволор тарабынан түзүлүүчү мамлекеттик саламаттык сактоо уюмдары;

- жергиликтүү мамлекеттик администрациялар жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары тарабынан түзүлүүчү муниципалдык саламаттык сактоо уюмдары;

- жеке менчикке жана менчиктин аралаш түрүнө негизделген саламаттык сактоо уюмдары.

Саламаттыкты сактоо укугун камсыз кылуу милдеттүү медициналык камсыздандыруу тутумунда түзүлүүчү Мыйзамга ылайык башка мыйзам кепилдиктери менен катар эле акысыз медициналык жардам алуунун мүмкүнчүлүгүн камсыз кылуучу, анын ичинде юридикалык жоопкерчилик чаралары маанилүү конституциялык кепилдик болуп саналат.

Азыркы мыйзамдуулукта саламаттык сактоо уюмдарынын жоопкерчилигин камсыздандыруу маселелери каралган. Алсак, саламаттык сактоо уюмдары медициналык жактан жарандарга кызмат көрсөтүлүп жатканда алардын өмүрүнө, ден соолугуна зыян келүү тобокелчилигин камсыздандыруу боюнча ыктыярдуу түрдө камсыздандыруу уюмдары менен келишим түзөт. Камсыздандыруунун тартиби жана шарты Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык жүзөгө ашырылат [7].

Мына ошентип, медициналык ишмердүүлүктү жүзөгө ашыруу жана медициналык жардам көрсөтүү чөйрөсүндөгү коомдук мамилелер ар түрдүү, ошондуктан, мамилелердин ушул түрү боюнча жогорку сапаттагы укуктук жөнгө салуу үчүн тактык жана укуктук формулровкалардын тактыгы абдан маанилүү болуп саналат. Медициналык ишмердикти жүзөгө ашыруу чөйрөсүндөгү колдонуудагы мыйзамдар бул чөйрөдө колдонулуучу негизги түшүнүктөрдү жана терминдерди аныктагандыгы

жана бекиткендиги көрүнүп турат, бул мамилелердин негизги субъекттеринин укуктук статусун аныктаган, алардын мүнөзүн жана оорунун өзгөчөлүгүн эске алуу менен медициналык жардамдын ар кандай түрлөрүн жөнгө салат, ошого карабастан медицинаны өнүктүрүүнүн азыркы мезгилинде медициналык ишмердүүлүк чөйрөсүндөгү мамилелерди жөнгө салуучу мыйзамдар андан ары өркүндөтүүгө муктаж.

Адабияттар:

1. Конституция Кыргызской Республики. - Б., 2010.
2. Закон Кыргызской Республики «Об охране здоровья граждан в Кыргызской Республике» №6 от 9 января 2005 года.
3. Закон Кыргызской Республики «Об организациях здравоохранения в Кыргызской Республике» №116 от 13 августа 2004 года.
4. Скоробогатова Л.Г. Приоритетные механизмы активного включения различных групп населения в сферу экологического образования. // Межвузовский сборник научных статей. - Саратов, 2004. - С. 359 - 364.
5. Пицита А.Н. Правовое регулирование медицинской деятельности в современной России: теоретико-правовые аспекты. - М., 2008. С.93.